

Eyal Press. (2023). Pis İşler – ABD’de Hayati İşler ve Eşitsizliğin Gizli Bedeli. (Çev.) Deniz Keskin. İstanbul: Metis Yayınları.

Batuhan ERSÖZ¹

Makale Türü

Kitap İncelemesi

Başvuru Tarihi

01.02.2024

Kabul Tarihi

29.02.2024

Toplumda farklı düzeylerde konumlanmış olan mesleklerin statüsüne ve bunların kişiler üzerindeki etkilerine odaklanan Eyal Press, çalışması kapsamında ilgili meslekleri üretim süreçlerinde yaşanan dönüşüm, kamu politikalarının etkinliği ve toplumsal tepkiler ekseninde incelemektedir. Bu değerlendirme sürecini ise geniş bir tanımlamaya bağlı olarak “Pis İşler” kavramsallaştırması üzerinden gerçekleştirmektedir. Çalışmada “pis işler” olarak nitelendirilen bu işler ise, bireylerde toplumsal aidiyetin kaybolmasına ve “ahlaki yaralara” neden olan işler olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu tanımlama yer yer kelimenin gerçek anlamına bağlı bir şekilde kirli işlere işaret etse de soyut düzeyde “toplumun belirli araçlara havale ettiği, sonradan da -büyük bir gönül rahatlığıyla- sahiplenmeyi reddettiği etik dışı faaliyetler” olarak nitelendirilmekte (Press, 2023, s. 15) ve aslında toplumda zımnî bir kabul üzerinden bu faaliyetlerin tanımlandıklarına dikkat çekilmektedir.

Press’in yaklaşımında “pis işlere” ilişkin iki temel nokta bulunmaktadır. İlk olarak bu işler toplumsal alanda eşitsizliğin farklı boyutlardaki görünümünü içermektedir. Artan neoliberal politikalar ekseninde zayıflayan kamu hizmetlerinde ortaya çıkan sorunların bireysel sorumluluklar çerçevesine hapsedilişine odaklanmaktadır. Böylece hataların kişilerde cisimleştiği bir işleyişte yapısal sorunların görünmezliğine dikkat çekmektedir. İkinci temel nitelik ise “pis işlere” getirdiği tanımlama ve bu işlerin toplumsal taleplerle kurduğu paralelliktir. Özellikle güvenlik, toplumsal kontrol ve benzeri alanlardaki faaliyetlerin gerekliliğine ve devamlılığına duyulan ihtiyaç toplumsal düzeyde ortak bir tavır olanaklı kıldığı ölçüde, incelenen işlerin sorunlu olarak tanımlanan nitelikleri perdelenebilmekte ve toplumsal muhalefetin tartışma alanları dışında konumlanabilmektedir.

¹ Arş. Gör. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, batuhan.ersoz@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1094-8220

Güvence Arayışı ve Toplumsal Eşitsizlikler Bağlamında “Pis İşler”

Çalışma dört kısım ve dokuz bölümü içermektedir. ABD’de faaliyet gösteren gardiyanlar, hapishane psikologları, drone operatörleri, veri analistleri, sınır devriyeleri, mezbaha çalışanları, enerji sektöründe yer alan işçiler ve teknoloji profesyonelleri gibi çok çeşitli sektör ve meslek profesyonelleri bir arada değerlendirilmektedir. İlgili meslek alanlarında çalışan veya daha önce çalışmış olanlarla çok sayıda görüşme içeren kitap, kişi hikayeleri üzerinden bir anlatım dilini tercih etmekte ve bireysel tecrübeler üzerinden şekillenen genel bir sistemsel işleyiş profili çizmektedir. Bu durum kimi noktalarda aşırı genellemeler meydana getirme tehlikesi içerse de belirtilen iş alanlarında çalışma sürecinin bireylerde meydana getirdiği etkinin ekonomik sistemin işleyişi üzerinden çarpıcı bir şekilde aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Çeşitli meslekler üzerinden gerçekleştirilen analiz, “pis işlerin” vasfı, kültür ve toplumsal muhalefet gibi çok farklı dinamikler ekseninde şekillenebildiğini göstermektedir. Aynı zamanda ABD’yi kapsayan analizlere bazı mesleklerde farklı ülkeleri içerecek karşılaştırmalı analizler de sunulmaktadır. Böylece benzer çalışma alanlarının bireyler üzerinde farklı sonuçlar meydana getirmesinde kamu politikalarının etkinliği ön plana çıkarılmaktadır.

Kitap öncelikle hapishanelerde çalışma süreçlerini değerlendirmekte ve hapishanelerde yaşanan sorunların gardiyanlar ve hapishane psikologları üzerinde yarattığı etkiye odaklanmaktadır. Bu çerçevede yaşanan sorunların değişen ekonomi politikaları ile bağı kurulmakta ve azalan kamu etkinliğinde hapishanelerin giderek ruh sağlığına ilişkin kurumların yerini almaya başladığına vurgu yapılmaktadır. Bunun sonucunda ise uygun olmayan bir kurumsal yapı içinde faaliyetlerini sürdürmeye çalışan aktörlerin gerilimli ilişkilerine referans verilmekte, farklı meslek mensuplarının karşı karşıya geldikleri durumlara işaret edilmektedir. Ancak burada, araştırmanın vurguladığı şekilde, önemli olan nokta, çalışma sürecinde karşılaşılan ve gerek insani gerekse kurumsal olarak kabul edilemeyecek davranışların çalışanların üzerinde fiziksel veya ruhsal olarak ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlardır. Benzer bir değerlendirme sürecini ABD’de faaliyet gösteren drone operatörleri için de gerçekleştiren kitap, ilgili meslek alanının hem çalışma koşullarına odaklanmakta hem de Amerikan kamuoyunun tepkileri çerçevesinde şekillenen toplumsal muhalefetin istihdam edilenler üzerindeki etkilerine işaret etmektedir. Böylece çalışanların hem istihdam hem de sosyal yaşamlarında ortaya çıkan sorunlara odaklanılmaktadır. Çalışma koşullarının yarattığı çelişki ve zorlukların neden olduğu sorunlar bireysel çerçeveden değerlendirilirken, ilgili istihdam alanlarının kamuoyu ile kurduğu ilişki ise toplumsal düzeyde incelenmektedir. Bu durum çalışma yaşamında işlerin niteliğinin tartışılmasının dışında, istihdamın belirli bölgesel ve sınıfsal eşitsizlikler üzerinden organize olmasını da içermektedir. Yazar, böylece üretim sürecindeki yapılanma ve ekonomik güvencesizliğin oluşturduğu yapısal sorunların görünmez olduğuna ve ahlaki sorumlulukların bireysel tercihler üzerinden tanımlanmasının olanaklı hale geldiğine vurgu yapmaktadır.

Article Type

Book Review

Application Date

01.02.2024

Acceptance Date

29.02.2024

Nitekim çalışmanın ekonomik güvencesizlikler üzerinden gerçekleştirdiği analiz üçüncü kısımla birlikte derinleşmekte ve kitap, mezbahalarda çalışma süreci üzerinden üretim ilişkilerinin parçalanması, güvencesizlik ve göçmen emeğine odaklanarak bu alandaki işlerin statülerinin yitirilmesine odaklanmaktadır. Özellikle bu alandaki statü kaybı önemli bir değişime işaret etmekte ve mesleki itibarın dinamik niteliğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte üretimin küreselleşmesi, kitlesel bir boyut kazanması ve emeğin vasıfsızlaşması sonucunda örgütlü emeğin üretim ilişkilerinde kaybettiği pozisyonun görülmesi açısından da anlamlı ve bütünsel bir analiz gerçekleştirmektedir.

Mezbahalarda çalışma süreci aynı zamanda üretim ilişkileri ve tüketim normları arasında farklılaşan toplumsal muhalefetin görülmesi konusunda da anlamlıdır. Bu alandaki çalışma ilişkileri emek açısından her ne kadar sorunlu bir görünüm sergilese de bu süreç kişilerin bireysel çalışma tercihleri üzerinden değerlendirildiği ölçüde toplumsal muhalefet tüketim normlarına odaklanmaktadır. Böylece emek, bu muhalefetin içinde değil, hedefinde yer almaktadır. Benzer bir eleştirel çerçeve dördüncü kısımda yer alan enerji işlerine ilişkin analizde de yer almaktadır. Enerji sektörünün yapılanmasındaki altsözleşme ilişkileri incelenmekte, enerjinin bir meta olarak üretimindeki dönüşümün iş kazaları ve çevre sorunları açısından etkisi değerlendirilmektedir. Ayrıca bu alandaki işlerin belirli bölgelerde yoğunlaşmasının yarattığı sonuçlar neticesinde eşitsizliğin bölgesel niteliğini sürdürülebilir kıldığına dikkat çekilmektedir.

Son olarak ise kitap, nitelendirdiği çeşitli istihdam alanlarındaki işlerin emek açısından yarattığı katmanlı yapıya yer vermektedir. Böylece bütün “pis işler” açısından emek ekseninde ortak sonuçların ortaya çıkmadığına işaret etmektedir. Bu çerçevede önemli bir ayırım yapan çalışma, bireylerin sahip olduğu vasıf ve iktidarın hem işin kendilerinde yarattığı etkiler hem de toplumsal düzeyde tanımlanması açısından iki önemli nitelik ortaya koyduğunu ifade etmektedir. İlk olarak vasıf ve iktidara sahip meslek gruplarının meslekten “çıkış” açısından çok daha esnek olduğuna vurgu yapılmaktadır. İkinci olarak ise bu özelliklere sahip çalışanların istihdam süreçlerinde toplumsal damgalanmaya diğer meslek gruplarına kıyasla daha az maruz kaldıkları belirtilmektedir (Press, 2013, s. 288). Böylece temelde uzmanlık ve bu uzmanlık neticesinde sahip olunan iktidar, toplumsal damgalanma ve sosyal etkiler açısından sınırlandırıcı bir özelliğe işaret etmekte, fakat düşük vasıflı işler açısından bu çıkış stratejisi bir gerçeklik olmanın ötesinde konumlanmaktadır.

Kitap, geniş bir yelpazede somut ve soyut anlamlarla “pis iş” tanımlaması yaparak bu işlerin çalışanlar üzerindeki etkilerini merkezine almakta, bunu yaparken de güvencesizlik, taşeronlaşma, tedarik zincirleri, iş kazaları gibi noktalara vurgu yaparak temel bir üretim ilişkileri analizi gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda çalışma ilişkilerinin analizi üzerinden üretim süreçlerine, ilgili hizmetlerin tüketimi, devamlılığı ve toplumsal muhalefetle kurulan ilişki üzerinden ise tüketim süreçlerini odağına yerleştirmektedir. Çalışma olgusunun, bir faaliyet olarak, kolektif ihtiyaçlara verilen kolektif cevaplar olarak tanımlandığı düşünüldüğünde (Méda, 2004), araştırmanın özellikle “hayati işler” ekseninde kurduğu çerçeve ve zımnî kabulün özgün niteliği anlamlı bir noktaya konumlanmaktadır. Üretim süreçleri, ilgili hizmetin/metanın gerekliliğine ve toplumsal alanda gözden uzakta konumlanmasına bağlı olarak örtük bir toplumsal kabul sağlamakta, bununla birlikte alanın

üreticileri güvencesizliğin giderek merkezi konuma geldiği bir çalışma yaşamı içinde görünmez olmaktadır. Belirtilen işlerin toplum açısından kabul görme düzeyindeki zayıflık ise istihdam edilenlere sunulacak olan toplumsal desteği sorunlu bir noktaya konumlandırmaktadır.

Yazarın vurguladığı bir diğer önemli nokta ise çalışmanın anlamlandırılması ile ekonomik ve toplumsal yapıda meydana gelen dönüşümün paralellidir. Refah devletinin çözülmesiyle birlikte giderek temel vatandaşlık bağlamında şekillenen haklar parçalanmış, buna istihdamdaki güvence mekanizmalarının sonlandığı bir yapı eşlik etmiştir (Bauman, 1999; Sennett, 2009). Çalışma yaşamının dönüşümü ve belirli işlerin tanımlanmasındaki farklılaşma da bu alandan bağımsız olarak nitelendirilememektedir. Böylece kitap, sosyo-ekonomik dönüşümün toplumsal sonuçları ile çalışma yaşamının bireyselliği arasındaki köprünün kurulmasını sağlamaktadır. Bu yaklaşım, kapitalist gelişme dinamiklerinin çok yönlü ve esnek/çeşitlenen özelliklerinin de analize dahil edilerek bütünlüklü bir yapının kurulmasına imkân tanımaktadır.

Bu çerçevede çalışmanın birçok noktayı bir araya getirmeyi amaçladığı görülmektedir. Meslek ve çalışma yaşamı hem bireyleri belirli bir toplumsal pozisyona itmekte, hem de bu pozisyon doğrultusunda bireylerin kendilerini nasıl tanımladığına etki etmektedir. Meslekler kişilerin toplumsal ilişki setlerini belirlemekte, bir uzmanlığa işaret etmekte, aynı zamanda mesleklerin toplumsal alanda değerlendirilmesi sosyo-ekonomik dinamiklere bağlı olarak sürekli değişmektedir (Sunar, 2020, s. 32). Böylece istihdama ilişkin gerilimler bu alandan bağımsız olarak incelenemeyeceği gibi, kişilerin kendilerini tanımlamasında da toplumların ilgili işleri nasıl konumlandığı doğrudan belirleyici olabilmektedir (Budd, 2016, s. 302). Çalışma kapsamında da farklı mesleklerin nitelendirilmesinde bireysel etkiler üzerinden takip edilen analiz süreci toplumsal konumlanış ile paralel bir şekilde değerlendirilmektedir. Daha da önemlisi bu konumların üretim ilişkileri ekseninde sürekli olarak değişen yapısı ele alınmakta ve işlerin hem nasıl hem de neden ilgili koşullar altında organize olduğuna referans verilmektedir.

Bu çerçevede kitap, çalışma yaşamının belirli noktalarına mercek tutarak mikrodan makroya bütünsel bir analiz gerçekleştirmekte, kamu politikalarının dönüşümünden, küresel düzeyde giderek artan sermaye hareketlerinin çalışma yaşamını yeniden organize etmesine kadar geniş bir ölçekte belirli istihdam alanlarını incelemektedir. Fakat sadece verili istihdam ilişkilerine odaklanmamakta, dönüşümün sonuçlarının toplumsal düzeyde ortaya çıkardığı zımnî kabule yapılan vurgu çalışma açısından özgün bir değerlendirme alanını meydana getirmektedir. Böylece üretim ilişkileri, istihdam koşulları ve toplumsal meşruiyet arasında üçlü bir yapı kurulmaktadır.

Bununla birlikte çalışma, her ne kadar belirli alanlarda kamusal etkinliğin giderek zayıflamasına vurgu yapsa da devletin sermaye birikimi açısından sahip olduğu önemi dışlamamaktadır. Özellikle neoliberal politikaların, devletin etkinliğini sermaye birikiminin ihtiyaçlarına göre şekillendiren ve buna bağlı olarak kamunun yeniden yapılanmasını öngören niteliği düşünüldüğünde (Dardot & Laval, 2012), farklı aktörlerin kamu ile kurduğu ilişkiler ve devletin bu alandaki pozisyonu önemli bir noktada konumlanmaktadır. Nitekim çalışmanın enerji sektörünün yapılanmasına ilişkin analizleri de bu yaklaşımı destekler niteliktedir.

Çalışma bu kapsamda ilgili istihdam alanları aracılığıyla duyarlı/çevreci tüketici refleksler ile üretici konumundaki emek arasındaki çelişiklere vurgu yapmakta, hukuk, siyaset ve ekonomi ekseninde gelişen ilişkileri bir bütün olarak sunmaktadır.

Sonuç: Toplumsal Dönüşüm ve Kamu Politikaları Ekseninde “İşleri” Takip Etmek

Kitap, çalışma koşulları, süreçleri ve emek hareketlerinin yapısı açısından önemli referanslar içermekte, incelediği işleri bir ekonomik sistem olarak kapitalist dönüşümün nitelikleri bağlamında ele almaktadır. Bu çerçevede çalışmanın odağında sürekli olarak üretim ilişkileri ve sosyo-ekonomik değişimler yer almakta, “pis iş” tanımlaması, büyük bir üretim süreci dönüşümü ve kamu etkinliği yitimi ile birlikte analiz edilmektedir. Tekil istihdam alanlarının değerlendirmeye konu olan özellikleri ise sürekli olarak merkezi dönüşümlere paralel olarak incelenmektedir. Böylece emek açısından, özgün meslek alanlarında üretim ilişkilerinin değişimi, güvencesizlik, vasıf ve kontrol üzerinden gerçekleştirilen tartışmalar çalışma yaşamındaki farklı statülerin ve katmanlaşmanın değerlendirilmesini olanaklı hale getirmektedir. Bununla birlikte çalışmanın odağında sürekli olarak makro dönüşümlerin bulunması, incelenen mesleklerin statüsündeki değişimi içeren mikro analizlerin yer yer görünürlüğüne zayıflamasına neden olabilmektedir.

Çalışmanın sunduğu bir diğer önemli açılım ise incelenen işlerin etkilerini emek ve toplum açısından iki yönlü bir ilişki içinde değerlendirmesidir. Böylece hizmetin/ürünün üretiminin sonuçları üzerinden toplumsal alanı, üretim ilişkileri üzerinden ise doğrudan emeği merkezine alarak sınıf ve mekân bağlamında bir üretim sistemi analizi gerçekleştirmektedir. Ayrıca çalışma ilgili faaliyetleri toplumsal meşruyet açısından da ele almaktadır. İncelemeye konu olan işlerdeki ortak toplumsal kabulün tartışmaya dahil edilmesi tüketim, üretim ve kamusal etkinlik süreçlerinin bir arada analizini olanaklı hale getirerek, sadece istihdam eden ve edilen arasındaki ikili ilişki dışında konumlanan bir anlatı geliştirilmesini sağlamaktadır.

Burada dikkat çeken nokta ise, ilgili faaliyet alanlarında tüketime odaklanan kamuoyu etkinliğinin üretim süreçlerine çok daha az önem vermesidir. İstihdam ilişkilerinin gerek bir kabul gerekse bir muhalefet alanı oluşturmasının ancak ilgili eylemler sonucu ortaya çıkacak kamuoyu tepkisine bağlı olduğuna işaret edilmektedir. Bu durum tüketici etkinliğinin görülmesi açısından önemli olmakla birlikte, bu alandaki ağırlığın büyük oranda tüketici eylemliliğini merkezine alması özellikle küresel üretim ağlarındaki çalışma koşulları üzerinden şekillenen emek hareketleri ve kamuoyu muhalefetinin dışarıda bırakılması sonucunu doğurabilmektedir. Bunun neticesinde ise çalışma, küresel alanda farklılaşan emek mücadelelerine ilişkin deneyimler konusunda eksiklikler içerebilmektedir.

Bununla birlikte toplumsal sorunlar, istihdam alanları ve kamuoyu tepkisi arasında da net bir ilişki kurulmakta, istihdam alanlarının toplumsal açıdan sorun çözücü niteliği ile toplumsal tepkinin zayıflığı bir arada incelenmektedir. Bu çerçevede yapısal problemlerin bireyselleştirilmesine vurgu yapılarak aynı zamanda kurulan bu ilişkinin sınıfsal açıdan katmanlı yapısına dikkat çekilmektedir. Nitekim benzer bir eleştiri alanı Weeks’in (2014, s. 79) vurgusu ile “*çalışma etiği, bireysel sorumluluk olduğu varsayılan şey için kurumsal destekten kaçınır ve kişinin fırsat alanını kısıtlayan yapısal süreçleri örtbas eder*” ifadelerinde de yer bulmaktadır. Böylece ayrıcalıklı sınıflar açısından mevcut işlerin dağılımı aracılığıyla

ahlaki/vicdani damgalamadan kurtulmanın olanaklılığına işaret edilirken, belirtilen çalışma alanlarında ortaya çıkan olumsuzluklar kitabın vurgusu ile “çürük elmaların” bireysel eylemlerinin sonucu olarak nitelendirilir. Bu kapsamda kitap, çalışma yaşamını sosyo-ekonomik bir bütün olarak ön plana almanın gerekliliğine vurgu yapmakta ve incelediği meslek alanlarıyla ilgili olarak birçok kurum ve aktör arasındaki ilişki setlerinin değerlendirilmesinin önemine işaret etmektedir. Böylece çalışma yaşamındaki bireysel örneklerin kurumsal ve toplumsal dönüşümle kurduğu bağların derinlemesine bir analizi ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*. (Çev. Öktem, Ü.) İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Budd, J. W. (2016). *Çalışma Düşüncesi*. (Çev.Man,F.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dardot, P., & Laval, C. (2012). *Dünyanın Yeni Aklı - Neoliberal Toplum Üzerine Deneme*. (Çev. Ergüden, I.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Méda, D. (2004). *Emek: Kaybolma Yolunda Bir Değer Mi?* (Çev. Ergüden, I.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Press, E. (2023). *Pis İşler: ABD’de Hayati İşler ve Eşitsizliğin Gizli Bedeli*. (Çev. Keskin, D.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Sennett, R. (2009). *Yeni Kapitalizm Kültürü*. (Çev. Onacak,A.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sunar, L. (2020). Türkiye’de Mesleki İtibar: Dönüşen Çalışma Hayatı ve Mesleklerin Sosyal Konumu. *Journal of Economy Culture and Society, Supp(1)*, s. 29-59.
- Weeks, K. (2014). *Çalışma Sorunu: Feminizm, Marksizm, Çalışma Karşıtı Politika ve Çalışma Sonrası Tahayyüller*. (Çev. Tosun, T.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.